Marcu GABINSCHI
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

FORMEAZĂ OARE ARTICOLUL O CLASĂ DE CUVINTE (o „parte de vorbire”?)*

Abstract. The author’s argumentation, expounded mostly as a series of objections to C. Dimitriu and in support of other Romanian linguists, is aimed at showing the article (unlike prepositions, conjunctions etc.) having the necessary traits of a categorial marker of a word form of which it is eo ipso a part, hence not being a word itself. Sometimes this is evident (as in case of the adjacent Balkan, Scandinavian, Basque and other post-position or of the Hebrew pre-position), sometimes, however, it is a part of a non-evident split word form, cf. the English split infinitive, a subclass of German verbs etc. (as in West Germanic and West Romance), but always nothing more than a categorial marker.

Finally, C. Dimitriu’s denying the existence of the category of definiteness in Romanian is also strongly criticized.

Keywords: word, word form, category, marker, adjacent, split.

I

Părerea noastră în problema abordată aici este că articolul hotărât sau nehotărât, fiind exponentul categoriei determinării (deşi, pe cât ne e cunoscut din propria experienţă şi din descrierile lingvistice, de cele mai dese ori el exprimă şi alte categorii, dar tot doar categorii, nu altceva), este exponent categorial. Aceasta înseamnă că prin el îşi exprimă categoriile alte cuvinte ale limbii date, care fără el nu fiinţează ca atare, dar ale căror forme (logoforme) pot apărea şi fără el ca element material, ceea ce se consideră ca articolul zero. Despre acesta de la urmă, se înţelege, nu se poate pune problema, dacă e posibil în vorbire neînsoţit de alt fonocomplex, însă articolele exprimate în mod material niciodată nu apar fără acele fono- (resp. morfocomplexe) al căror grad de determinare îl exprimă. De acum acest fapt pune problema, dacă articolele sunt părţi ale altor cuvinte (resp. ale altor logoforme) sau cuvinte (resp. logoforme) aparte.

Şi aici împotriva calităţii articolelor ca exponenţi categoriali, adică în favoarea caracterului lor ca nişte cuvinte aparte, ca un argument se aduce faptul că şi prepoziţiile şi conjuncţiile nu pot (decât cu rare excepţii) să fie prezentate de enunţuri eliptice

* Prima variantă a acestei lucrări a fost trimisă în 2010 după invitaţie la Sankt-Petersburg, unde a fost mai întâi pierdută de către editori şi pe urmă restabilită, dar în formă prescurtată şi urmând să apară acolo în altă culegere, nu în aceea pentru care era destinată iniţial, iar autorul neputând afla până acum care a fost soarta lucrării de mai departe. De aceea a găsit de cuviinţă să-şi publice lucrarea, în variantă completată şi adusă la zi, la Chişinău.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

aparte în vorbirea neîngrijită, adică nu pot să apară fără alte cuvinte, dar practic nimeni nu se îndoieşte de statutul lor ca nişte cuvinte din două clase ale acestora (două „părți de vorbire").

Se pune deci problema: de ce să nu fie şi articolul considerat o „parte de vorbire", cum se practică din timpul întemeietorilor tradiției gramaticale cu ale cărei noțiuni operăm de mai bine de două mii de ani? Analogia de care e vorba, adică incapacitatea de a constitui enunțuri aparte, este într-adevăr reală, deci este o însuşire comună a articolelor, a prepozițiilor şi a conjuncțiilor. Şi totuşi, ea este şi parțială, deoarece între primele, pe de o parte, şi cele de-al doilea, pe de altă parte, există şi o deosebire radicală: doar primele sunt considerate (şi de către cei ce le atribuie caracter de cuvinte aparte, deci formând o „parte de vorbire" de sine stătătoare) purtători doar ai sensului categorial, ceea ce nu este cazul prepozițiilor şi conjuncțiilor[1], deosebire pe care o vom explicita mai jos.

Aderând la punctul de vedere despre articole ca flexiuni categoriale, nu cuvinte aparte, pornim de la definiția noastră a categoriei morfologice bazată pe deintuitivarea acestei noțiuni, aşa cum e înțeleasă ea în mod implicit în lingvistică.

Această definiție am încercat s-o dăm pentru prima dată în 1972 [1, p. 9-45], revizuind mai târziu, cu trecerea anilor unele puncte din procedeul de identificare, a cărei variantă mai târzie a fost propusă în 1980 [3, p. 5-22, 177-211], variantă ce necesită, cum e şi natural, după atâția ani, şi ea unele rectificări. Ultimul rezumat al identificării noastre a morfocategoriei a fost dat în 2003 [4, p. 281-282][2]. Trimițând cititorul la identificările indicate (în special la cele din 1980 şi 2003), nu le repetăm aici în întregime, ci relevăm pentru prezentul caz, următoarele două metaindicii ale morfocategoriei:

Metaindiciul nr. 2: Morfocategoria are un număr l i m i t a t (s t r i c t f i n i t) de termeni şi u n n u m ă r n e l i m i t a t (i n f i n i t) d e p u r t ă t o r i. De exemplu, despre o limbă se ştie câte genuri, numere, cazuri, timpuri, moduri, persoane

[1] Avem în vedere doar categoria morfologică în sens strict, adică un indiciu de opunere reciprocă a morfocomplexelor, identificate pe urmă ca logoforme, caracterizat singur printr-un număr finit de metaindicii, nu şi întrebuințarea, lipsită de orice sens definit, a cuvântului „categorie" (de ex., „categoria substantivului", „categoria infinitivului", „categoria propoziției", „categoria limbii şi a dialectului" ş.a.m.d.), ceea ce este extrem de contraproductiv când se pune problema identificării claselor de cuvinte tocmai pornindu-se de la categoriile în sens strict. Despre viciile (din nefericire, adânc înrădăcinate) ale acestei practici vezi [1, p. 9; 2, p. 70 urm.]. Viciile de care e vorba fiind practic de neînlăturat, nu degeaba ne-am pronunțat nu odată pentru introducerea termenului univoc „morfocategorie" (şi dacă spunem pentru scurtime, acolo unde e clar despre ce e vorba, doar „categorie", avem în vedere tocmai acest sens).

[2] Ce e drept, şi acolo e necesară o rectificare la metaindiciul obligativității în afara acordului, aceasta neexistând pe cât am putut observa, în cazurile de interşanjabilitate, de exemplu, între indicativul şi condiționalul rusesc, între formele de relatare directă şi indirectă din limbile turcice, din bulgară, macedoneană şi meglenită, între neutrul şi admirativul din albaneză ş.a. Pentru astfel de cazuri se introduce următoarea extensiune: se socot obligatorii acei exponenți primar-neobligatorii, care apar numaidecât împreună cu exponenții primar-obligatorii cu ai altor indicii. Astfel, toate cele trei indicii menționate implică numaidecât pe cele ale persoanei şi ale numărului, care nu sunt de loc liber interşanjabile între ele.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

etc. există în ea. Şi dacă se poartă discuţii despre faptul că, bunăoară, în româneşte, există trei sau patru cazuri, două sau trei genuri, sau că condiţionalul şi optativul sunt două moduri sau unul, ori că în ruseşte există şi cazul partitiv (ca în *выпить чаю* ori *воды*) sau dacă acolo este un singur caz prepoziţional sau două (ca în *на берегу*, dar *о береге*) etc., apoi şi toate aceste divergenţe de păreri privesc numaidecât tot un număr limitat (strict finit) de unităţi, ca trăsătură recunoscută implicit, a morfocategoriei, ea fiind indiciu de opunere reciprocă a morfocomplexelor.

Şi dimpotrivă, numărul de p u r t ă t o r i ai morfocategoriei ca indiciu este nelimitat. De exemplu, în toate exemplele de morfocategorie aduse mai sus nu poate fi indicat numărul elementelor purtătoare ale indiciului (ale genului, numărului, cazului etc., ca şi ale persoanei, timpului, modului etc.), adică, nu se poate spune câte substantive, adjective, verbe etc. există într-o limbă dată. Asta se are în vedere în mod implicit, de exemplu, când nu se constată existenţa categoriei cazului în limbile vestromanice (de când s-a renunţat la găsirea servilă în ele a aceloraşi cazuri care au existat în latină), deşi rămăşiţele lui se păstrează acolo doar la câteva pronume, al căror număr e strict finit[1]. Din aceeaşi cauză nu putem recunoaşte existenţa nominativului şi acuzativului ca două cazuri diferite în româneşte, deoarece în ele se opun doar două perechi de elemente: *eu – ... mine* şi *tu – ... tine* (aceste *mine* şi *tine* neputând forma singure enunţuri aparte, deci cerând numaidecât însoţitori, la rândul lor în număr finit).

2. Metaindiciul nr. 8: Exponenţii morfocategoriei sunt contigui cu purtătorii lor (adică inseparabili de ei decât printr-un număr strict finit de elemente) şi/sau acoperă, în opoziţia reciprocă, tot planul conţinutului[2]. Aşa sunt determinativele, deoarece, de ex., lat. *hic – iste – iile,* sp. *este – ese – aquel*, maced. *овој – оној – тој* (şi divizările mai detaliate, până la 20 de membre, în diferite limbi „exotice”), ca şi *(al) meu – (al) tău – (al) lui/ei* etc. nu admit niciun membru din afara seriilor închise, cunoscute în întregime (spre deosebire de opoziţiile în multe alte indicii şi singure în număr nelimitat, dar fiecare din ele având şi un număr infinit de membri, cum sunt culoarea, temperatura, temperamentul, mărimea, vârsta ş.a.).

Dacă însă exponentul ce se caracterizează prin celelalte 7 metaindicii ale morfocategoriei, nu divizează în felul indicat mai sus (într-un număr strict finit de sectoare şi fără rest) tot planul conţinutului, acest exponent trebuie să fie contiguu cu purtătorul său. Aşa sunt exponenţii cazurilor, al căror sens nu acoperă singur tot planul conţinutului, necesitând precizări în formă de prepoziţii, numărul acestora fiind în curs de mărire permanentă în limbă (cf. recentele *conform, în bază de..., în conformitate cu..., cu excepţia...* etc.; câteodată asemenea locuţiuni încep a se scrie la un loc, devenind prepoziţii, cf. germ. *auf Grund... > aufgrund...*).

[1] Se ştie că numărul de forme ale pronumelor personale (acestea în genere fiind o clasă închisă de cuvinte) este în limbile romanice foarte mic. Cazul extrem al acestei situaţii e prezentat de catalană, în care opoziţia se reduce doar la *jo* „eu” – *mi* „... mine” (de ex., *amb mi* „cu mine”), pe când nici pentru *tu* „tu” această opoziţie nu există: cf. *amb tu* „cu tine”.

[2] Trăsătură relevată în [5, p. 491] unde e vorba de numărul şi articolul din franceză: amândouă elementele opuse unul altuia îşi acoperă sfera de întrebuinţare în aşa fel, că întotdeauna există numărul singular sau plural, ori articolul hotărât sau cel nehotărât. În asemenea cazuri introducerea în sistem a unei unităţi noi e posibilă numai pe contul îngustării sferei de întrebuinţare a unităţilor mai vechi (noi numim această trăsătură „iremanenţa finită”).

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

Se înțelege, când cele două însuşiri în chestiune se îmbină la unele şi aceleaşi elemente, aceasta nu împiedică de loc apartenența lor la exponenți categoriali (cf. categoriile aduse mai sus: genul, numărul, timpul, modul etc.).

Aşadar, aceste două metaindicii ale morfocategoriei ca indiciu se dovedesc îndeosebi de relevante în identificarea articolului ca fiind sau nefiind o „parte de vorbire" (clasă de cuvinte).

De pe aceste poziții vom şi analiza recenta încercare de a interpreta statutul articolului ca „parte de vorbire". Încercarea se referă la limba română, dar atât ea, cât şi analiza ei e importantă pentru elucidarea problemei articolului în plan lingvistic general (româna apărând ca o variantă a limbii în genere ca invariantă).

Vorba e de lucrarea dlui C. Dimitriu „Trebuie oare să se excludă articolul din părțile de vorbire?" [6], titlul însuşi implicând răspunsul negativ la întrebare, teza pe care autorul încearcă mai departe s-o demonstreze. Şi trebuie să recunoaştem că Dumnealui a adunat în favoarea ideii sale practic un maximum de argumente deloc neglijabile care de aceea merită toată atenția cuvenită. Şi totuşi, întrucât ideea promovată, pe cât putem vedea noi, nu este demonstrabilă, vom încerca să arătăm acest lucru mai jos, examinând argumentele dlui C. Dimitriu.

Autorul constată existența ideii netradiționale (prezentată în românistică de dna V. Guțu Romalo şi alții), potrivit căreia articolul în cazuri ca *floare – o floare – floarea* nu este o parte de vorbire, ci doar instrument gramatical, mijloc de diferențiere a membrelor unei singure paradigme, deci mijloc de acelaşi tip ca şi exponenții cazului şi ai numărului, adică în situația dată articolele sunt morfemele categoriei determinării (p. 179). Se constată că, după părerea oponentei, se exclude din articol ceea ce e numit „articol" posesiv-genitival, cel ordinal (ca în *al doilea, a treia*), *lui* de pe lângă numele proprii[1], cel adjectival, precum şi diferite transpoziții ale articolului hotărât în care el îşi pierde propria calitate. Se fac referințe [6, p. 180-187] şi la caracterizările articolului (anume a lui *-ul/ -le – a* şi *un -o*) ca exponent (morfem) al categoriei determinării, nu ca „parte de vorbire") la P. Diaconescu, în cartea lui I. Iordan, V. Guțu Romalo, A. Niculescu, în cea a lui I. Iordan şi V. Robu, la I. Coteanu (noi în cele de mai jos, asociindu-ne la argumentele acestor autori, le sprijinim prin ale noastre, scăpate din vedere sau nerelevate în măsura cuvenită de predecesori).

Urmează contraargumentele dlui C. Dimitriu, potrivit cărora articolul din limba română nu este exponent categorial, ci o „parte de vorbire" (clasă de cuvinte). Aceste considerații le şi examinăm mai jos (deşi nu chiar în acea ordine în care sunt expuse de autor, ceea ce nu are însemnătate hotărâtoare).

O trăsătură a articolelor din mai multe limbi este aceea că ele (ca şi, cu rare excepții prepozițiile, dar şi conjuncțiile) nu pot constitui un enunț eliptic aparte. De

[1] În mai multe lucrări credem că am demonstrat că aceste *al, ai, ai, ale* sunt semiconfixe stângi ale confixului genitival, alomorf pozițional al sufixului, iar elementele *al ...lea, a ...a* de la ordinale sunt confixe extraalomorfice, pe când *lui* antepus este o flexiune cazuală a numelor proprii (şi a cuvintelor ca *ianuarie)*. De aceea în cele de mai jos nu ne ocupăm de aceste elemente care nu sunt exponenți ai categoriei determinării. Calitatea lui *cel, cea, cei, cele* e ambiguă, acestea putând fi interpretate în feluri diferite. Rămâne deci miezul problemei: articolul substantival hotărât şi nehotărât.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

exemplu, în românește nu pot constitui asemenea enunțuri nu numai alipitele *-ul/ -le* și *-a*, ci nici distantele *un* și o (amintim că la întrebarea *Câți* se răspunde *Unu(l),* nu *Un,* iar asemenea întrebări la articol nici nu se pun[1]. Deci prin articol nu se poate răspunde la întrebare (și nici nu știm, cum ar suna o astfel de întrebare). Ni s-ar putea obiecta că la întrebare nu se poate răspunde nici prin rom. *acest, acel, meu, tău, său, nostru, vostru,* adică prin determinative la care deseori e clasat și articolul. Dar elementele menționate, sunt în limba română (ceea ce constituie o particularitate a ei) anauteme ale autemelor, adică alomorfe poziționale incapabile de a forma enunțuri aparte ale logoformelor ale căror alte alomorfe pot să formeze asemenea enunțuri. Adică, de exemplu, la întrebarea *Care?* nu se poate răspunde prin anautemele *Acest* sau *Acel* (fără determinat), dar se răspunde prin autemele *Acesta* sau *Acela.* Tot așa, la întrebarea *Al cui?* nu se poate răspunde prin *meu, tău* ș.a.m.d., ci numai prin *Al meu, Al tău* ș.a.m.d. Articolul însă nici singur nu poate constitui un enunț aparte, fie cât de eliptic, dar nici nu are auteme care ar putea să constituie un astfel de enunț. În baza acestui fapt articolul, contrar unor păreri răspândite, trebuie exclus din determinative, care sunt, dacă nu în orice variantă a lor, cel puțin ca auteme, capabile să formeze enunțuri aparte. De aceste fapte nu se ține cont în tezele dlui C. Dimitriu, expuse la p. 185-187, unde se relevă comunitatea de însușiri dintre articole și determinative.

Așadar, articolele nu sunt elemente de sine stătătoare sub orice înfățișare a lor, ceea ce este trăsătura unui exponent categorial.

Iarăși ni se poate obiecta, că tot așa sunt (precum s-a spus) prepozițiile, dar și conjuncțiile. Dar nici unele, nici altele nu se caracterizează prin cele două metaindicii relevate mai sus. În primul rând, numărul prepozițiilor și conjuncțiilor nu e stabil în limbă, deoarece afară de cele de mult statornicite, mereu apar îmbinări prepoziționale ca *pe bază de..., în vederea..., în conformitate cu...,* care în unele limbi devin și prepoziții (cf. rus. *ввиду,* germ. *aufgrund*), dar și conjuncționale (cf. *cu toate că..., de vreme ce..., odată ce...*). Adică numărul prepozițiilor și al conjuncțiilor nu este strict finit. În afară de aceasta (ceea ce privește în special prepozițiile) e greu, dacă nu imposibil, de stabilit, câte sensuri are o prepoziție, care din ele sunt independente, care sunt subsensurile altora. În privința aceasta, e relevant faptul că doar rareori numărul sensurilor unei prepoziții coincide în două dicționare mari ale unei limbi date. În al doilea rând, chiar din însuși faptul că limba are mereu nevoie de prepoziții (sau de echivalente ale lor) noi, se vede că ele nu acoperă, prin sensurile lor, tot planul conținutului. Deci, nefiind nici contigue cu purtătorii lor (vezi mai sus despre cazuri), ele nu vădesc acele trăsături, prin care se caracterizează orice exponent al morfocategoriei, de a cărui calitate nu se îndoiește nimeni.

Spre deosebire de aceste două cazuri (prepoziție și conjuncție), articolul se caracterizează și printr-un număr strict finit de forme și de acoperirea prin sensul lor a întregului plan al conținutului.

[1] Ele nu se pun nici în acele limbi în care forma articolului nehotărât coincide cu cea a numeralului, cf. fr. *un* și *une,* port. *um* și *uma*, dar numai la feminin, sp. și it. *una.*

BDD-A19932 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

Pentru limba română (ca şi pentru alte limbi cu articol hotărât alipit de purtătorul lui, ca cel postpus în limbile balcanice, scandinave, bască ş.a. sau cel antepus în limbile semite) problema se rezolvă relativ uşor: articolul alipit se identifică îndată ca morfem categorial (cu atât mai mult când e fuzionat cu exponenţii genului, numărului şi cazului), iar cel distant apare ca exponentul celeilalte forme a aceleiaşi categorii, cele două forme excluzându-se sintagmatic reciproc (despre unele cazuri izolate de dearticulizare, ca *un altul, o alta* şi asem. vezi mai jos).

Dar nici pentru limbile de tipul celor vestromanice şi sudgermanice, în care amândouă articolele (hotărât şi nehotărât) sunt antepuse distante, esenţa lucrurilor, deşi nu întru totul clară la prima vedere, rămâne aceeaşi: articolele sunt morfeme categoriale, caracterizate prin toate metaindiciile respective, inclusiv prin cele două, special relevate mai sus.

Rămâne deci problema posibilităţii de separare a articolelor de purtătorii lor (deşi cazul rom. *un, nişte,* dar şi *cel, cea, cei, cele,* când aceste ultime sunt articole, nu demonstrative, se rezolvă destul de uşor, vezi mai sus), cum sunt cele vestromanice şi sudgermanice menţionate. Şi aici trebuie să ţinem cont de faptul că lingvistica recunoaşte posibilitatea separării noncontigue a unor forme ale cuvântului, a cărui unitate se constată doar pe baza altor forme, în care el e inseparabil. Exemplul cel mai bine cunoscut al acestei situaţii credem că sunt verbele germane formate cu prefixele separabile şi permutabile, verbe ale căror forme ca infinitivul (de ex., *aufstehen* „a se scula", „a se ridica"), gerunziul *(aufstehend)* sau cele de indicativ din propoziţiile secundare (... *daß er aufsteht...* „că el se scoală") sunt contigue, dar care la indicativ şi la imperativ pot fi separate (şi în sens paradigmatic şi în cel sintagmatic) de un număr infinit de elemente, de ex., *Er steht... auf,* „El se scoală..." sau *Stehe... auf!* „Scoală!" Iată şi un exemplu luat din text: *Im Ensemble dieser internationalen Follklore* ***kommt*** *aber auch der eigenen Volksdichtung und deren kritisch-produktiver Aneignung ein hervorragender Platz zu* (Deutsche Volksdichtung. Eine Einführung, Leipzig, Reclam, 1987, S. 5). „Totuşi în ansamblul acestui folclor internaţional un loc remarcabil îi revine şi poeziei populare proprii şi acomodării ei critice productive". Aici, precum vedem, părţile cuvântului *zukommen* „a reveni" (*kommt... zu*) sunt despărţite prin alte zece logoforme, altfel zis de 12 logoforme grafice (exemplul e unul obişnuit, nu dintre cele extreme). Şi totuşi acest *zukommen* (ca şi mii de alte verbe de acelaşi tip) este, potrivit criteriului demult acceptat în germanistică, un singur cuvânt.

Un caz întrucâtva analog manifestă ungara, cu prefixele ei verbale, în unele tipuri de contexte antepuse lipit, iar în altele separate, ante- sau postpuse, de ex., *elmenni* „a ieşi", dar *El akarok menni* „Vreau să ies", sau *El kell menni* „Trebuie ieşit" sau *Nem megy el* „Nu iese" ş.a.

Un caz mai bine cunoscut în lingvistică este cel al lui „split infinitive" (textual „infinitiv spart") din engleză: spunându-se de obicei, de ex., *to act immediately* „a acţiona

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

imediat", se spune câteodată, în scopuri stilistice, şi *to immediately act*, separându-se morfemul *to* de tema infinitivului printr-un număr nelimitat (cel puţin paradigmatic, căci sintagmatic aici de obicei se intercalează un singur cuvânt) de elemente. Dar faptul că *to act* şi asem. formează o singură logoformă se manifestă prin pierderea oricărui sens prepoziţional al lui *to* (cf. rom. *a* la *a face*) şi de alomorfia poziţională a acestui *to* cu *Ø*. Cf. infinitivul de pe lângă modalele *can, may, must* etc., dar şi contexte de tipul cunoscutei sentinţe a lui R. Reagan: *How can we love our country ană not to love our countrymen?* „Cum putem să ne iubim ţara şi să nu ne iubim compatrioţii ?".

Aşadar, după cum e recunoscut de mult în lingvistică, odată ce unitatea unui cuvânt e stabilită în baza formelor lui inseparabile, ea se constată şi pentru formele lui nelimitat separabile. Avem tot dreptul să extindem acest principiu asupra altor cazuri de acelaşi fel, anume asupra îmbinărilor elementelor de nesinestătătoare, caracterizate prin metaindiciile relevate mai sus, cu purtătorii lor. Acesta este şi cazul articolelor antepuse distante (scrise separat), cum sunt rom. *un* – o[1] şi într-o parte a cazurilor, *cel, cea, cei, cele,* dar şi al articolelor nehotărâte şi hotărâte din limbile vestromanice şi sudgermanice[2].

La aceste fapte de mult observate de lingvişti, se poate adăuga acela că, odată ce un membru al morfocategoriei se exprimă prin elemente de nesinestătătoare inseparabile de purtătorul lui, atunci ca exponenţi ai celuilalt membru al ei sunt şi elementele de nesinestătătoare separabile (chiar teoretic nelimitat) de acelaşi purtător. Aşa apar *un, o,* odată ce există *-ui, -le* şi *-a*, al căror statut categorial e evident.

[1] Nu-l atragem aici pe *nişte*, întrucât deseori articolului nehotărât la plural îi corespunde un zero, elementul *nişte* (ce apare mai rar decât *un* şi *o*) introducând anumite sensuri suplimentare. Ce e drept, acest plural nemarcat e greu (dacă nu imposibil) deseori de deosebit de forma nearticulată – se prea poate că deosebirea dintre ele se neutralizează (cf.: „la plural, opoziţia dintre substantivul articulat nehotărât şi cel nearticulat nu este atât de netă ca la singular" [7, p. 110]).

[2] Cazul contrar, dar tot demonstrând deosebirea dintre datul nemijlocit şi esenţă, este prezentat de îmbinările prepoziţiilor cu articole, luând câteodată formă de contopiri fonetice. Cf. rom. *de un, la o, pe un, de la o...*, dar şi contopirile *dintr-un, dintr-o, printr-un, printr-o,* fenomen bine cunoscut altor limbi romanice, celor germanice şi altora: cf. sp., it. *del,* it. *del(la)* ş.a., germ. *vom, am, beim, zum, zur* etc. Asemenea morfocomplexe sunt indivizibile, dar în ele cse lasă identificat alomorful prepoziţiei, al cărei alt alomorf e separabil printr-un număr infinit de elemente, de substantive, adjective ş.a., cf., de ex., rom. *dintr-o pădure*, dar *din pădure, din această pădure, din această verde pădure* etc., it. *dell'uomo,* dar *di uomo, di quest'uomo, di buon uomo* etc. (Pentru asemenea *dintr-un, printr-o* ş.a. şi analoagele lor apusene ar fi bine să se introducă, după exemplul din domeniul scrisului, termenul de „ligatură").

Deci, în total, contrar aparenţelor, unele logoforme din diferite limbi se pot separa nelimitat şi chiar pot să-şi permute componentele, iar în alte cazuri formele diferitor cuvinte se pot lega inseparabil şi chiar se pot contopi. Aici, ca şi în fonologie, ceea ce se percepe ca dat nemijlocit nu întotdeauna reflectă esenţa. Cf., de ex., consoanele sonore finale ruseşti şi germane care sună ca respectivele surde, dar schimbându-şi poziţia îşi arată calitatea de sonore: de ex., rus. *прудъ*, ce sună ca şi *прут*, dar schimbându-şi poziţia îşi arată calitatea adevărată.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

Prin urmare, existând termenul englez „split" din „split infinitive" (vezi mai sus), nu avem nevoie de alt termen ca să caracterizăm anumite alte forme din diferite limbi, în cazul dat forme de substantive articulate în mod distant. Avem deci split-logoforme ale lor.

Se înțelege că distanțarea în limbile romanice este mai mult virtualitate decât realitate, deoarece, atributul fiind acolo în stil neutru postpus, de ex., rom. *o casă nouă*, este cu mult mai obişnuit decât stilistic marcatul *o nouă casă.* Tot aşa este cu ambele articole în romanica apuseană, cf., de ex., sp. *una nueva casa* față de obişnuitul *una casa nueva* şi *la nueva casa* față de *la casa nueva.* Altfel stau lucrurile în limbile sudgermanice, în care, de ex., engl. *a new house* şi *the new house*, germ. *ein neues Haus* şi *das neue Haus* sunt obişnuite şi stilistic neutre.

Aşadar, separabilitatea, teoretic nelimitată (şi paradigmatic, şi sintagmatic), a unei logoforme în două părți este un fapt de mult recunoscut în lingvistică. Dacă l-am nega, ar trebui să negăm şi caracterul de logoforme unice la o parte dintre formele cuvintelor ca germ. *aufstehen* „a se scula", ung. *elmenni* „a ieşi", engl. *to act* „a acționa" ş.a. Prin urmare, pornind de la ceva deja irevocabil în lingvistică, putem să vedem, aplicând unul şi acelaşi criteriu, în aceeaşi lumină şi unele situații care nu au fost tratate până acum unanim în acelaşi fel. Necesitatea acestei tratări e relevată în special de acele cazuri în care morfemele de nesinestătătoare de pe lângă purtătorul lor şi separabile de el, formează opoziția tocmai cu elementele, tot aşa de nesinestătătoare de pe lângă el, dar inseparabile de el: cf. separabilele *un, o – nişte/ Ø* care formează opoziția cu inseparabilele *-u/-le* ş.a.

Această constatare impune o rectificare în definiția, general acceptată a cuvântului, pe care o aduce C. Dimitriu (op. cit., p. 188; precizăm, de altfel, că ea e convențională): „segmentul fonic accentuat izolabil prin pauză în limba naturală, ce transmite informație semantică, gramaticală (morfologică, sintactică) şi/ori stilistică". Chiar acceptând această definiție (ale cărei alte aspecte nu le discutăm aici) trebuie să constatăm că ea se referă doar la cazul de bază, de la care se cer făcute, în lumina celor aduse mai sus, unele extensiuni. Adică, trebuie constatat că în felul arătat de C. Dimitriu se defineşte o logoformă (deci, nu tot cuvântul), că de cuvântul pe care aceasta îl reprezintă țin şi alte forme ale lui, printre care şi cele nelimitat separabile şi cu părți permutabile, cu condiția să se deosebească de logoformă de bază doar ca alte forme ale aceluiaşi cuvânt[1].

O obiecție aparent împotriva noastră ar putea să fie bazată pe acordul articolului nehotărât antepus român, ca în (a) *unei case – (a) unor oameni/ case* (cf. situația analogă, cu ambele articole în germană). Dar nici aceasta nu iese din cadrul acordului intern dintr-o logoformă, latent în cazul dat, însă patent în *casa – casele, băiatul – băieții* ş.a. Iar în germană separarea sintagmei de tipul *ein Haus* „o casă" în *ein neues Haus* „o casă nouă" sau *das Haus* „casa nouă" în *das neue Haus* „casa nouă" se face de obicei cu mai puține elemente decât cea a tipului *steht... auf,* recunoscut ca o singură logoformă, deşi separabilă în text printr-un rând (ba şi mai mult) de alte logoforme.

[1] Ultima întemeiere a acestui criteriu vezi în lucrarea [8].

BDD-A19932 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

Deci, potrivit datelor aduse, morfocomplexele de tipul *om – un om – omul, casă – o casă – casa* ţin, în fiecare caz, ca trei logoforme, de câte un singur cuvânt. Acest fapt nu-l recunoaşte C. Dimitriu văzând în elementele *un* şi *o* cuvinte din clasa articolelor, deci o „parte de vorbire" aparte, vezi de ex. [6, p. 189][1].

II

Ideea cum că elementele *un* şi *o* (dar şi „articolele" tradiţionale *al, a, ai, ale* şi *al... lea, a...a,* într-adevăr străine de categoria determinării) ar forma o „parte de vorbire" de sine stătătoare, se exprimă în teza principală a lui C. Dimitriu, potrivit căreia „nu există decât un c o n ţ i n u t al determinării şi numai pentru o p a r t e a substantivelor, conţinut ce totodată nu se exprimă printr-un sistem u n i t a r de semne, aşa că vorbitorii n u a u c o n ş t i i n ţ a unei categorii gramaticale" [6, p. 190]. Articolele deci n-ar trebui excluse din numărul părţilor de vorbire clasice, deoarece acestea ar fi cuvinte cu diferite funcţii (tot acolo), căci altfel, aplicând acelaşi criteriu ar trebui să nu socotim părţi de vorbire nici prepoziţia, nici conjuncţia, nici verbele auxiliare, nici formele atone de acuzativ şi dativ ale pronumelor reflexive şi adverbele de comparaţie (p. 192).

Aici, ultimele elemente aduse ca analogie sunt eterogene, prepoziţiile şi conjuncţiile fiind într-adevăr cuvinte, pe când fostele verbe auxiliare din formele de perfect, viitor şi condiţional de mult nu sunt cuvinte, ci exponenţi subiectivali la verb, iar „pronumele atone" (şi nu numai reflexive) sunt exponenţii lui obiectivali direcţi şi indirecţi[2].

Aşadar, principala teză a lui C. Dimitriu în problema dată este aceea că articolele sunt cuvinte care exprimă doar conţinutul determinării şi acela doar la o parte a substantivelor, fără un sistem unitar de semne, în urma cărui fapt românofonii n-ar avea conştiinţa categoriei determinării (p. 187, 190). Această ultimă teză (de fapt chintesenţa concepţiei examinate) se prezintă ca eronată chiar la prima vedere, deoarece zilnic ne confruntăm în vorbire, de multe ori cu opoziţii de tipul *un om – omul, o casă – casa* şi asem. Dar întrucât C. Dimitriu îşi argumentează foarte amănunţit punctul de vedere, mai jos trecem în revistă argumentele Domniei Sale (nu putem garanta că n-am scăpat niciun amănunt, dar credem că cele ce urmează sunt suficiente pentru a ne întemeia părerea).

Unul dintre principalele argumente ale lui C. Dimitriu împotriva existenţei categoriei determinării în româneşte este aceea că ea, după cum crede Dumnealui, nu e distinsă în toate cele trei forme ale ei (articolul zero, cel nehotărât şi cel hotărât) de toate substantivele, ci numai de cele apelative, cele proprii rămânând în afara acestei opoziţii.

[1] În [6] ca „articole" tot acolo figurează şi *al, a, ai, ale* şi *lui* şi *cel, cea, cei, cele* (despre care vezi aici) şi *nişte.* Ultimele cinci elemente sunt, în afara contextului, ambigue, *nişte* însemnând câteodată şi ceva ca *unii, unele,* dar şi „o cantitate de...", iar *cel, cea, cei, cele* apar şi omisibile (ca în *casa cea noua)* şi inomisibile (ca în *casa veche şi cea nouă*), în ultimul caz fiind un analog parţial (de nesinestătător) al it. *quello* (ca în *la casa vecchia e quella nuova*). Oricum, principal în cazul nostru este statutul lui *un* şi *o,* al căror caracter de articol nu e pus la îndoială de nimeni.

[2] Vezi motivarea amănunţită a acestui punct de vedere în [3, p. 147-176], motivare prin care susţinem părerea dnei V. Guţu Romalo, iar intuirea unei asemenea stări de lucruri se lasă urmărită deja la I. Ghinkulov (I. Hâncu) în 1840 (vezi tot acolo, p. 154, 167-170).

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

Aici se poate obiecta în primul rând aceea că pentru existența opoziției ajung şi două membre ale ei. Deci, dacă numele proprii masculine (ca şi cele feminine, flexionate după modelul masculinelor, ca, de ex., *Catrinel* adus de C. Dimitriu, dar cf. şi *Lili, Mimi* şi asem.) nu admit, neavând atribute, articolul hotărât, aceasta se explică prin unicitatea (determinarea implicită) a lor în contextul actului de vorbire. Dacă aceasta se face nu prea clar, de exemplu, dacă în situația dată există mai mulți Ioni, se precizează *Ion cel Vechi/ cel Nou/ cel Mare/ cel Mic* etc. Şi dacă într-o situație de acelaşi fel se poate spune, de exemplu, că din *cameră a ieşit un Ion* (dintre cei prezenți, deşi *un Ion* înseamnă mai des „unul ca Ion"; în acest sens se spune *un Eminescu,* adus de C. Dimitriu), aici tot avem articol nehotărât, dar într-o transpoziție a lui (vezi mai jos despre transpozițiile articolului hotărât şi ale altor exponenți categoriali). La masculinele ca *Ion* sau *Eminescu* explicitarea sensului hotărât se face şi prin articolul respectiv al grupei atributive, cf. *bunul (nostru) Ion, marele (nostru) Eminescu* etc. Iar în cazuri ca *nişte Harpagoni* (p. 180) sau *un Harpagon* are loc apelativizarea prin metaforă a numelui propriu (care fiind încheiată, numele trebuie scris cu minusculă, fenomen obişnuit în limbi), ajungându-se câteodată la uitarea sensului inițial al numelui propriu – cf. rom. *crai* sau *boicot* (însuşi *harpagon* se dă în dicționarele româneşti ca nume comun). Nici evoluția aceasta nu dezminte în niciun fel existența categoriei determinării în limbă.

N-o schimbă, în esență, nici interşanjabilitatea, la numele topice, a formelor ca *Buzău* şi *Buzăul* ca subiecte (p. 182) şi asem. De aceea nu e diagnostic să intrăm aici în amănunte.

În genere la numele de persoane masculine, percepute în virtutea sensului lor inerent ca determinate hotărât, articolul nehotărât, rar pe lângă ele, are rol contramandator al acestui sens. Câteodată, aşa se introduce un sens ipostatic *(un Ion bine dispus* sau *un Chişinău însorit*). Oricum, nu există un nume propriu în româneşte la care nu s-ar putea exprima într-un fel sau altul opoziția hotărât/nehotărât (cf. pentru contrast, de exemplu, formele verbale, adverbele sau interjecțiile la care exprimarea acestei opoziții este de neînchipuit).

Cât despre numele proprii feminine în româneşte, acestea nu se deosebesc în privința categoriei determinării de numele comune (bineînțeles, dacă facem rezervă pentru cele neflexionate postpus, cum sunt *Catrinel, Lili, Mimi* ş.a. vezi mai sus). De ex., *Elena* este articulată deoarece se percepe ca cineva cunoscut, dar dacă nu se ştie despre una din Elene nimic afară de nume, se începe vorba despre ea cu *o Elenă.*

În privința aceasta limba română ocupă în loc sui-generis în tipologia numelor proprii. Numele româneşti proprii masculine se comportă în linii mari ca şi cele din alte limbi europene cu articol (vestromanice, germanice), iar cele feminine sfârşite în *-a* se flexionează ca şi cele comune cu aceeaşi desinență. Deci, ca tipologie, româna ocupă un loc intermediar între limbile vesteuropene amintite, pe de o parte, şi neogreacă şi albaneză, pe de alta, în aceste din urmă numele proprii de ambele genuri primind articolul hotărât la fel ca şi numele comune. În limbile vesteuropene aşa ceva se admite în limbajul familiar, cf., de ex., sp. *el Fernando, la Conchita*, germ. *der Hans, die Grete* ş.a., ceea ce în stil literar are loc doar pentru a se releva cazul oblic la feminine,

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

de ex., *die Bücher der Ricarda Huch* „cărțile Ricardei Huch”. O paralelă parțială cu româna din sfera numelor proprii este aceea că în germană numele neutre ale țărilor şi regiunilor (când stau fără atribut) nu sunt însoțite de articol (de ex., *Moldawien, Deutschland, Frankreich*), dar îl iau cele feminine şi masculine (de ex., *die Moldau, die Krim, der Kaukasus*). Nici asemenea fapte nu anulează existența categoriei determinării.

Fără să aducem alte exemple, relevăm acel fapt glotic general, că prin exprimarea categoriei determinării limbile care o au demonstrează, la numele proprii, mai multe particularități, care însă se manifestă în limitele acestei categorii, nu în afara ei. Negarea existenței ei în aceste limbi din cauza unei asemenea particularități ar contrazice în mod evident faptele. Româna oferă un exemplu concret al acestei situații printre alte exemple ale ei, nu a altceva.

Aşadar în lumina datelor despre tratarea numelor proprii în română trebuie să respingem teza cum că categoria determinării este distinsă în ea numai „de către o parte a substantivelor” [6, p. 190].

Nici celelalte argumente aduse în favoarea punctului de vedere examinat tot nu par a fi convingătoare.

Astfel, nu e drept cum că determinarea „nu se exprimă printr-un sistem unitar de mărci” (tot acolo). În realitate, sistemul aşa-ziselor mărci ale categoriei determinării (dar avem în vedere numai cele reale, nu elemente ca *al, ai, a, ale* şi alte „articole” indiferente față de determinare), este în româneşte extrem de unitar, şi cel mai unitar tocmai în cazul exponenților săi antepuşi distanți. Aceştia sunt *un* şi *o* extraalomorfici[1], mai univoci decât postpuşii alipiți *-ul/ -le – -a* şi *-i – -le,* cu alomorfia *-ul/ -le,* acest *-le* masculin singular fiind omonim cu *-le* de la feminin plural (din care cauză la unii vorbitori apar câteodată îndoieli în privința genului şi numărului lui *Paşte*).

Pentru contrast am putea aduce morfocategoria (tocmai în acest sens atrasă de C. Dimitriu, p. 187) a numărului substantivelor din română, exprimată printr-un sistem cu mult mai puțin unitar de „mărci”. E suficient să ne amintim în primul rând de numele omonime la singular şi plural nearticulate, ca *ochi, unchi, rinichi (rărunchi), pezevenchi, nume, luntre, foaie, tei, pui, ciocoi, boaghe,* cele în *-toare* ş.a., dar şi de alternanțele consonantice şi vocalice ce disting singularul numelor de pluralul lor în româneşte (exemplele, de altfel bine cunoscute, ar ocupa prea mult loc – menționăm doar cazuri de tipuri cu totul neproductive, cum sunt moştenitele *om – oameni, soră – surori* sau *mesteacăn - mesteceni*, acesta cu marcare triplă la plural). Dar nici în sufixele omoseme ale ambigenelor nu este unitate, coexistând *-e* (cu şi fără alternanțe) şi *-i*, *uri* (fără ele).

Alternanțe de acelaşi tip caracterizează şi verbul românesc, la care însă constatăm omonimii în desinențe, ca *el, ea* şi *ei, ele cântă, lucrează, târâie* sau *eu* şi *ei, ele muncesc*,

[1] Aici nu avem nici alomorfia fonetică, ca în înruditele it. *un lupo, un uomo,* dar *uno studente* sau *una casa*, dar *un'ora* (fem.).

De notat ca substantivele de tipul lui *ianuarie* şi cele compuse ca *zgârie-brânză, papă-lapte, lă-mă-mamă, coate-goale*, învechitele *soare-răsare, soare-apune* ş.a. îşi exprimă şi determinarea, şi numărul (când rar este nevoie) în mod analitic, ceea ce iarăşi nu poate demonstra lipsa acestor morfocategorii în româneşte.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

sau *eu, tu târâi* ş.a. Deci, dacă am aplica criteriul „sistemului unitar de mărci", ar trebui să eliminăm din morfocategoriile limbii române în primul rând cea a numărului (categoria persoanei dă un tablou asemănător).

Neexprimarea morfocategoriei determinării (sau, după alte criterii, exprimarea ei prin articolul zero) are loc, în româneşte, în condiţii strict delimitate cum e, de exemplu, după prepoziţiile cazului direct fără atribut (şi acelea cu unele excepţii, că *la mama, la tata, la bunica, la popa* ş.a.), cf. *în casă, pe stradă, la oraş, prin pădure, de către vecini* ş.a., ceea ce nu este altceva decât un caz productiv de neutralizare a opoziţiei categoriale, a cărei existenţă se manifestă prin alte situaţii, unde ea nu poate fi neutralizată[1]. Cf. chiar extinderea prepozitivelor numai ce aduse, ca *în casă* > *într-o casă* > *într-o casă (nouă)* sau > *în casa nouă* ş.a.m.d.

Un tip sui-generis de neutralizare a determinării găsim în contextele (ce e drept, rare, fixate deocamdată doar în poezie) ca *Visul tău să-l porţi în frunte/ Ca o cea mai albă stea* (P. Darie, *Am vrut să ştiu,* Chişinău, 1971, p. 54, în chirilică). E greu de spus dacă aici are loc imitarea tipului *un ami le plus bon,* descris pe materialul francezei, sau o convergenţă cu aceasta. Oricum, nici aici nu poate fi vorba de eliminarea determinării ca o morfocategorie din limbă. Aici are loc contramandarea de către nehotărâtul *un* nu a sensului hotărât în genere exprimat prin *le,* rom. *cel,* ci a lui *le plus,* resp. *cel mai,* care din cel superlativ absolut se preface în cel superlativ relativ, ca în lat. *-issimus, -errimus,* rus. *-аŭшиŭ, -еŭшиŭ* (ceva ca **o cea albă stea,* fr. **un ami le bon* nefiind reperabile).

Neutralizările menţionate ale formelor de determinare privesc doar anumite tipuri de contexte. O asemenea neutralizare la o subclasă de substantive (în afara unor componente ale frazeologismelor) se constată în situaţia următoare: faptele aduse în discuţie de C. Dimitriu (p. 183), cele feminine în *-a* aton, sunt în cea mai mare parte cuvinte exotice neasimilate definitiv de sistemul limbii, care prin finalul *-a* la femininele nehotărâte intră în contradicţie cu situaţia generală, sau fiind exotisme circulă prin excelenţă în sfere profesionale. Astfel, recentele *cola, coma, manila* (mai adăugăm şi *nausea* şi asem.) sunt termeni necunoscuţi vorbitorilor de rând şi de aceea lipsesc din mai multe dicţionare (până şi din cele moderne). Iar *marijuana* e ceva mai bine cunoscut, dar tot un exotism, iar *nirvana* e perceput ca o sferă îndepărtată inaccesibilă, ceva asemănător cu o ţară exotică, de localizare necunoscută, cum e rom. *Patagonia,* neavând un sens geografic concret. Deci faptul că în asemenea cazuri „opoziţia dintre articulat şi nearticulat este anulată" e foarte departe de a anula existenţa morfocategoriei respective în limba română în genere (ceva asemănător ar fi negarea existenţei categoriei numărului

[1] Tot aşa este în albaneză, în special pe lângă prepoziţia inesivă *në* „în" (cf. *në shtëpi* „în casă"). Acolo există însă şi alte neutralizări ale determinării, de ex., la genitivul şi dativul plural, la care acum, spre deosebire de norma mai veche, articolul *-t* nu se pune, ca în (*i*) *njerëzve* „(al) oamenilor", (*e*) *shtëpive* „(a) caselor" ş.a. Articolul hotărât se desemantizează acolo şi pe lângă substantive urmate de pronumele posesive, ca în *një miku im* „un prieten de-al meu", *në disa takime tonat* „la unele din întâlnirile noastre" şi asem. Dar nici în albaneză nu se poate pune problema inexistenţei categoriei determinării. De notat că acolo exprimarea altor categorii (numărul, cazul, persoana ş.a.) tot nu se realizează într-un „sistem unitar de mărci", ceea ce (ca şi pentru multe alte limbi cu acelaşi fenomen) nu aboleşte existenţa categoriilor respective.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

din cauza că există substantive, de altfel cu mult mai numeroase, printre care şi de tip productiv, ca cele în *-toare*) indiferente faţă de număr la forma de bază (vezi mai sus). Cf. şi recentul *euro.*

Tot atât de nerelevantă este existenţa câtorva substantive numai la forma hotărâtă doar în componenţa unor frazeologisme: e vorba de unele substantive al căror sens luat aparte nici nu e cunoscut vorbitorilor nespecialişti. Aşa sunt *a întoarce calimera* (adăugăm şi *a se strica calimera*), *a da iama, a lua cu japca, a-şi lua tălpăşiţa* ş.a., iar în ce priveşte *cu ghiotura,* avem şi *ghiotura* aparte ca „grămadă, mulţime", care de aceea se şi dă în unele dicţionare ca substantiv de sine stătător (în altele nu se dă nici în frazeologism, acesta fiind rar întâlnit şi puţin cunoscut). La cele spuse de C. Dimitriu la p. 183 putem adăuga *a-şi pierde sărita,* dar şi *a-şi ieşi din sărite, a scoate pe cineva din sărite.* Se prea poate că în limbă s-ar mai găsi încă vreo câteva expresii de acest fel, ceea ce n-ar schimba, nici pe departe, situaţia generală a morfocategoriei determinării în româneşte[1].

În lucrarea la care se referă C. Dimitriu [9] se constată, pe de o parte, trecerea femininelor în *-a* nearticulat cu poziţia nesigură în limbă (p. 495) în cele cu *-ă* obişnuit, iar pe de altă parte, neutralizarea, adică suspendarea, într-o clasă închisă (noi am spune „subclasă deschisă, deşi nenumeroasă") de substantive feminine, a opoziţiei articulat/ nearticulat. De notat că, în afara câtorva exemple (a celor reproduse de C. Dimitriu plus *a da zbranca*) toate substantivele aduse (de tot 121) sunt exotisme ori/ şi profesionalisme, unele din ele figurând chiar ca nişte cuvinte străine sau denumiri comerciale. Oricum, asemenea fapte nu pot, nici pe departe, să demonstreze inexistenţa categoriei determinării În limba română în genere. Asimilarea acestor nume în limbă constă în schimbarea lui *-a* extracategorial pe *-ă,* adică în înglobarea lor în categoria determinării (ceea ce e demonstrat de până la 34 din cele 121 de nume în chestiune – p. 495).

Tot aici e cazul să reafirmăm teza de mult cunoscută în general, dar câteodată uitată când e vorba de fenomene particulare: exponenţii unei categorii rămân ceea ce sunt, atâta timp cât îşi păstrează propria calitate, indiferent de faptul dacă în alte situaţii se prefac sau nu în altceva. Hotărâtoare este păstrarea acestei calităţi pe lângă un număr

[1] Inconsistenţa criteriului examinat e confirmată şi în plan interlingvistic. Cf., de ex., rus. *бить баклуши* „a trândăvi" sau *лясы точить* „a trăncăni" a căror *баклуши* şi *лясы* nu există în afara acestor expresii, prin urmare n-au forme de singular, ceea ce totuşi nicidecum n-ar putea pune la îndoială existenţa categoriei numărului la substantivul limbii ruse. Iar existenţa substantivelor singularia tantum şi pluralia tantum libere (din afara frazeologismelor) e prea banală ca să fie exemplificată aici.

Cu titlul de contrast putem aduce substantivele din limba bască sfârşite în *-a* (ca *neska* „fată") la care articolul postpus hotărât *-a* nu se adaugă (spre deosebire, de ex., de *gizona* „omul" sau *etxea* „casa"), formele ca *neska* fiind la nominativ ambigue în ce priveşte determinarea. Dar acolo nu există un analog al rom. *-a,* care prezintă rom. *coma, cola, manila* şi asem. ca un tip neasimilat încă de sistemul limbii, spre deosebire de *adenda, anaconda* ş.a. pe cale de asimilare [9, p. 495] (la cazurile oblice la bascul *neska* şi asem. in/ determinarea se distinge).

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

infinit de elemente[1], asigurată şi prin celelalte metaindicii ale categoriei (vezi mai sus). Numai dacă complexul acestor metaindicii se destramă, putem vorbi de dispariţia categoriei respective. Acesta însă nu este cazul categoriei determinării în româneşte, după cum reiese din privirea asupra faptelor următoare, aduse în discuţie de către C. Dimitriu (fapte la care adăugăm şi noi unele, ce ar fi putut să fie folosite de Dumnealui)[2].

În primul rând, din examinarea faptelor relevante trebuie eliminate acelea care nu au fost niciodată exponenţii categoriei determinării, ci se consideră ca atare în virtutea unei tradiţii perimate, datând din perioada anteştiinţifică: aşa sunt, precum am mai spus nu odată, elementele *al, a, ai, ale* şi *al... lea, a... a.* Mai amintim că primele sunt în realitate semiconfixe stângi ale confixului autemei genitivului (*al omului, al casei* etc.), iar cele de-a două sunt confixe extraalomorfice ale ordinalelor (*al doilea, a doua* etc.) complet străine de distincţia hotărât şi nehotărât. Iar antepusul (*a*) *lui* (ca în (*a*) *lui Ion*) îi comunică lui *Ion*, care e hotărât şi fără el, alt sens c a z u a l (cel genitival sau datival în locul celui nominatival), deci nu schimbă gramemul determinării [vezi 11).

Omonimele-reflexe ale articolelor *-ul* şi *-a* (vezi [6, p. 179-181]) nu sunt articole acolo unde nu li se opune nimic neavând acest pretins articol. Aşa sunt *dânsul, dânsa, dânşii, dânsele*, de când forme ca *dâns* din limba veche nu mai există. Aceste *-ul, -a, -ii, -ele* au fost folosite aici ca mijloace de întărire fonică a formelor scurte (dar şi când exista deosebirea dintre *dâns* şi *dânsul,* ea nu se comuta cu nicio denotare).

În cazul formelor *(un) altul, (o) alta* există şi acum *(un) alt, (o) altă,* dar între unele şi altele s-a stabilit alomorfia poziţională: cf. *(un) alt om, (o) altă casă,* însă *(un) altul, (o) altă* fără determinate. Deci nu putem alcătui cu aceste forme contexte contrastive ca *Văd un om – Văd omul, Văd o casă – Văd casa,* deoarece contexte ca **Văd un alt, *Văd o altă* nu există. Dar lipsa opoziţiei în determinare în acest număr strict finit de elemente uşor enumerabile nu influenţează întru nimic situaţia ei la alte elemente al căror număr e infinit.

Un alt număr (deşi ceva mai mare, dar tot strict finit) de elemente arată că articolul hotărât feminin *-a* este în realitate formantul adverbelor de timp: *ziua, noaptea, dimineaţa, seara* ca şi *iarna, primăvara, vara, toamna*, iar la denumirile zilelor săptămânii, de ex., *luni* înseamnă o zi de luni concretă, iar *lunea* „în fiecare zi de luni" ş.a.m.d. Ceva mai rar în sensul temporal se aplică elementul *-le* ca în *serile* sau *dimineţile.* Deci lipsa opoziţiei categoriale de hotărât/ nehotărât în toate aceste cazuri tot nu anulează existenţa lui nu numai în limba română în genere, ci nici chiar în cazul dat concret, cf. de ex., *Au plecat într-o zi de vară. Ziua aceea a fost foarte caldă* sau O *iarnă aşa de rece n-am avut de mult. Iarna este la noi de obicei mai caldă* ş.a.m.d.

[1] Astfel, nu se poate vorbi de păstrarea categoriei cazului în limbile vestromanice, deoarece, după dispariţia opunerii celor două cazuri din franceza veche, opoziţia cazuală în romanica apuseană se păstrează doar de câteva forme pronominale din fiecare limbă.

Dar în româneşte, infinitivul a rămas infinitiv (cu toate că a pierdut elementul *-re* de la sfârşit), indiferent de faptul că forma lui veche s-a substantivat, iar mai târziu după pilda acestor substantivate s-au format mii de nume de acţiune noi în *-re,* care niciodată n-au fost infinitive.

[2] Iar unele argumente cu care converg ale noastre vezi, de ex., în [10].

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

Tot aici trebuie examinat cazul privind un număr foarte restrâns de unităţi: în *împotrivă – împotriva, împrejur – împrejurul* [6, p. 180] într-adevăr nu există opoziţie de hotărât/ nehotărât, sensul lui *-ul, -a,* fiind aici convenţional, căci nu există **un prejur* sau *o *potrivă* în acelaşi sens extracategorial (*potrivă* înseamnă „asemănare", „ceva sau cineva asemănător", iar *împotriva* este sinonim cu *contra,* care nu există cu un *-ă* în locul lui *-a*). Altfel spus, *împotrivă* e adverb, iar *împotriva* e prepoziţie, deosebirea dintre ele nefiind de loc categorială. Aşa este independent de faptul că aceste cazuri sunt cu totul izolate. Deci de impactul lor asupra situaţiei articolului ca exponent categorial în româneşte în genere nici nu poate fi vorba.

Tot aşa de puţin importă pentru morfocategoria determinării şi pentru articol ca exponentul ei în româneşte prezenţa omonimului acestuia în numele proprii (op. cit., passim), deoarece acest *-u* (ca în *Ursu, Lupu, Lungu, Scurtu* ş.a.) este tot un mijloc de evidenţiere a acestor nume tocmai ca cele proprii, în special pe lângă teme monosilabice, deşi nu numai. Astfel, deşi avem şi *Ariciu,* fără acest „articol" sunt, de ex., *Iepure, Iepuraş, Lupuşor, Vulpoi,* iar la numele asemănătoare în *-e* ca *Vulpe,* „articolul" nu se pune. Lipsa sensului de hotărât/ nehotărât e confirmată de varierea liberă ca *Jder – Jderu* sau *Urechean – Urecheanu.* Iar recentele rusisme ca *Mişa, Grişa, Colea, Tolea* nu sunt percepute nici ele ca având articol, deoarece corespondentele lor fără acest *-a* nu există. Altfel spus, asemenea *-u* şi *-a* finale nu sunt articole (ca, de ex., în apelativul *lupul*), fiind, fără *un* contramandator, hotărâte prin însăşi natura lor la nume proprii (vezi mai sus). Aşa sunt şi cele în *-e* ca *Vasile, Gheorghe* ş.a. Aici zeroul pretinsului articol, ca şi prezenţa lui în numele de familie în *-u,* este tot atât de nerelevantă pentru sensul categorial, ca şi asemenea nume de cu totul altă structură (ca *Alecsandri, Millo* ş.a.). Când vrem să prezentăm numele proprii în cadrul categoriei determinării spunem, de ex., *Ursu* (hotărât) sau cu atribut, *Ursu cel vechi,* sau *Un Ursu nou* (nehotărât), iar *-u* de la sfârşit e indiferent faţă de toate acestea, spre deosebire, de ex., de *La menajerie am văzut un urs. Ursul ne-a părut simpatic,* acest caz (şi nu *Ursu*) reprezentând un număr infinit de substantive apelative. Mai sugerăm dlui C. Dimitriu, ca pretinse argumente în favoarea Dumnealui, cazurile de folosire a omonimului articolului hotărât ca material fonic („de construcţie") pentru derivare. Aici se lasă distinse cel puţin două situaţii. În prima din ele, într-un cuvânt nou se preface o sintagmă atributivă genitivală, ca, de ex., în *calul-popii,* în a doua însă *-ul-* face parte din sufixul, foneticeşte întărit, ca în *moşulică* sau *mânzulică* (asimilate numelor proprii, deoarece nu primesc articolul hotărât) sau *brăduleţ, gărduleţ, omuleţ* ori *boulean, corbulean, omulean.* Rolul (derivator) al acestui *-ul-* este ca şi cel al lui *-ur-*, care nu mai este exponent al categoriei de număr, ca în *deluros, gloduros, noduros* ş.a. Deci nici acest *-ul-*, complet indiferent faţă de sensul determinării, nu poate spune ceva împotriva articolului ca exponent al categoriei ei (cf. până şi cazurile ca *un brăduleţ – brăduleţul, un omulean – omuleanul* ş.a.). Nu spun nimic contra articolului ca exponent categorial nici cazurile de variere la vocativ *băiete – băiatule* [6, p. 191], ca şi lipsa exponentului lui la numele în *-e,* ca *Vasile, Gheorghe*

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

etc. Aceste *băiete – băiatule* se găsesc în relaţii de variere liberă (depinzând de preferinţa vorbitorului), fără niciun impact asupra categoriei determinării (prin care, în genere, nu se ştie ce s-ar exprima la vocativ)[1]. Aceeaşi este esenţa deosebirilor de tipul *Radu – Radule,* ca şi *Leană – Leana – Leano* şi asem. Iar în cazul izolat *domnule – Doamne* opoziţia *-ule – -e* (+ *o* > *oa*) exprimă deosebirea lexicală („om" – „Dumnezeu"), deci prezintă un caz de semiomonimie, ca în *ochi – ochiuri, capete – capi – capuri* ş.a.

Mai relevăm faptul că articolul cunoaşte (deşi, pe cât ştim, într-un număr restrâns de cazuri) transpoziţia, anume în sens imperativ. E vorba de tipul comenzilor cum sunt *Scularea !* sau *Alinierea !*). Dar nici asta nu anulează nici pe departe calitatea articolului ca exponent al categoriei determinării. Transpoziţiile în cadrul morfocategoriilor sunt lucru obişnuit, cf., de ex., în româneşte, singularul cu sensul de plural (ca în *războiul cu neamţul*) sau, ceea ce e răspândit mai pe larg, un timp în locul altuia. Cf., prezentul pentru trecut, ca în *Mergem ieri pe stradă şi vedem...* sau perfectul compus rezultativ pentru viitor, ca *Fă ce e de făcut şi ai scăpat* sau întrebuinţarea, cunoscută multor limbi, a persoanei a 2-a singular în sens generalizat, obişnuit în comunicarea de toate zilele (ca în *Dacă vii acolo după masă, nu găseşti pe nimeni*) şi fixat şi în proverbe (*Cât ţi-i patul, atât te întinde*) ş.a.

Şi nu e deloc clar cum ar putea să fie demonstrat caracterul de cuvinte al articolelor prin frecvenţa lor mai mare în vorbire decât cea a interjecţiilor [6, p. 190]. Aceste ultime apar prin excelenţă în limba vorbită (resp. în reproducerea ei în literatura artistică), pe când articolul e propriu oricărui stil de limbă şi prezent practic în orice act de vorbire. Esenţial este însă faptul că doar câteva forme de articol, uşor enumerabile, se unesc cu un număr infinit de purtători (vezi mai sus, despre un metaindiciu obligatoriu al morfocategoriei) ceea ce îl şi face frecvent – altfel nici nu poate să fie un exponent categorial.

În ceea ce priveşte sensul articolului [6, p. 185], acesta trebuie să includă obligatoriu semul generalizării maxime, fără de care nu am avea articol, ci (chiar cu toate metaindiciile morfocategoriei) doar exponentul demonstrativităţii morfologizate. Am demonstrat acest lucru nu o dată pe materialul limbii macedonene, în care exponenţii demonstrativităţii tripartite (ca în *човеков – човекон – човеком*), chiar postpuse şi alipite (ca şi în rom. *omul*) sunt articole (deşi cu semul distanţei) de aceea, că unul din ele (cel de gradul al treilea de depărtare – *-ом, -ма, -мо, -ме*) exprimă şi generalizarea maximă extradistanţială (ca în *Човеком е смртен = Omul e muritor*). Această proprietate este una din condiţiile indispensabile apartenenţei unui element la articole. Astfel, lat. *is – ea – id*, deşi era extradistanţial (spre deosebire de distanţialele tripartite

[1] Dintr-o romanţă spaniolă ţinem minte rândul *Perdida no, el caballero, no siendo hermana ni prima*, „De pierdut, nu-i pierdut, voinicule, dacă nu e soră sau verişoară" (e vorba de suflet), dar aici articolul *el* e introdus pentru a mări numărul de silabe. Alt rol aici prezenţa sau lipsa lui nu are, adică omisiunea lui n-ar schimba deloc sensul.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

hic – haec – hoc, iste – ista – istud şi *ille – illa – illud*) nu avea sensul generalizării maxime, care se exprima fără el (ca în *Homo mortalis est*). Această situaţie din latină a şi fost recunoscută în lingvistică, fie şi în mod implicit, ca indiciu al lipsei articolului, spre deosebire de alte limbi. Deci nu vedem în exemplele lui C. Dimitriu (ca *Omul sfinţeşte locul, Lupul mănâncă oaia, Haina face omul* [6, p. 185] exprimând generalizarea, spre deosebire de individualizare, nimic ce ar putea aboli calitatea articolului ca exponent al categoriei determinării. Sensul hotărât al articolului este tocmai cel de demonstrativitate extradistanţială îmbinată cu generalizarea maximă, cele două sensuri excluzându-se reciproc sintagmatic (se înţelege că exponentul respectiv trebuie, ca şi orice exponent categorial, să se caracterizeze prin toate metaindiciile morfocategoriei). Altfel limba dată nu are articol[1] (ceea ce nu este cazul românei).

Se înţelege că acest statut al articolului hotărât nu se lasă identificat în mod direct în toate cazurile de aplicare a lui. Unul din acestea e prezentat de întrebuinţarea lui ca identificator a ceva apriori cunoscut ceea ce are loc, de obicei, chiar la începutul unei naraţiuni, ca în *Stă castelul singuratic oglindindu-se în lacuri* (unde în locul lui *castelul*, dacă nu s-ar respecta măsura versului, ar putea sta şi *un castel,* sensul de hotărât/ nehotărât fiind aici nerelevant, deci situaţia amintind starea dintr-o limbă fără articol, cum e latina, rusa etc.). Deci asemenea cazuri sunt greu, dacă nu imposibil, de cuprins printr-o definiţie generală a articolului. De aceea recurgem la o extensiune. Se ia ca bază definiţia propusă (vezi mai sus), atribuindu-i-se cuantorul existenţei (∃)[2], ceea ce înseamnă: dacă în limba dată se poate efectua undeva identificarea unui element ca existent în ea (cf. mai sus), el se recunoaşte după formă şi în alte situaţii, în care această identificare e greu sau chiar imposibil de făcut[3] singură (excepţiile de la această regulă, privesc de obicei un număr finit de elemente enumerabile sau identificabile formal).

Mai relevăm şi următorul fapt. După părerea lui C. Dimitriu, spre a se înlătura unele contradicţii din descrierea limbii române, odată ce din cuvintele ei se elimină articolul, ca să se procedeze consecvent, de acolo ar trebui să se elimine nu numai prepoziţia şi conjuncţia (despre care vezi mai sus), ci şi verbele auxiliare şi formele atone de dativ şi acuzativ ale pronumelor reflexive, dar şi adverbul de comparaţie [6, p. 102]. Dar tocmai procedând consecvent în baza metaindiciilor morfocategoriei descrise mai sus, excludem din cuvinte şi includem în exponenţi categoriali şi f o s t e l e forme ale

[1] Mai amănunţit vezi în [4, p. 280-285].

[2] Despre aceasta, aplicat la lingvistică, vezi de ex. [12, p. 35].

[3] Despre marile dificultăţi de identificare a articolului ca fiind sau nu un cuvânt aparte vezi, de ex., [13, p. 48-73], unde se citează, printre alte multe păreri pro şi contra şi cea a lui P. Fortoul Hurtado: „Până acum gramaticienii nu ne-au dat o definiţie satisfăcătoare a articolului şi, probabil, nu ne-o vor da niciodată. Cât despre mine, nici nu voi încerca s-o fac, fiind convins de zădărnicia unor asemenea încercări" [13, p. 49]. Spusele sunt din anul 1922, dar, după cum reiese din discuţia reprodusă în [13], în această problemă nici până mult mai târziu (anul 1990) nu s-a ajuns la o unitate de păreri.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

verbelor auxiliare devenite exponenți subiectivali la verb, și f o s t e l e pronume personale, acum exponenți obiectivali (și nu numai reflexivi), tot la verb, a cărui conjugare devine prin acest fapt subiecto-obiectivală[1]. Exponentul comparativului *mai* a încetat și el să fie cuvânt aparte, neputând fi separat de purtătorul său (ca în *mai bun*) și neputând constitui enunț eliptic aparte, autemul lui fiind *mai mult*[2]. Elementul *foarte* însă nu este exponentul categoriei gradelor de comparație.

Cele spuse ni se par suficiente (fără a intra în multiplele amănunte care n-ar putea decât doar să precizeze cele de mai sus), ca să respingem concluzia (deja citată) a dlui C. Dimitriu (ce se prezintă îndoielnică chiar la prima vedere): în română „nu există decât un conținut al determinării, și numai pentru o p a r t e a substantivelor, c o n ț i n u t ce, în același timp nu se exprimă printr-un sistem u n i t a r de mărci, așa că vorbitorii nu au conștiința unei categorii gramaticale. În ce privește articolul, părerea noastră este aceea că nu există argumente pentru excluderea lui din numărul părților de vorbire clasice" ș.a.m.d. [6, p. 190], vezi același lucru proclamat în [6, p.187].

În concluziile Dlui mai urmează că articolele sunt c u v i n t e, deci fac parte din părțile de vorbire, dar totodată au funcția de m a r c ă. Această teză (chiar dacă se vorbește de „marcă", adică ceva mai puțin univoc decât „exponentul categorial") ni se prezintă contradictorie: un element este ori cuvânt, ori „marcă" a altui cuvânt, nu și una și alta totodată. Se prea poate că această contradicție e simțită de autor, care recurge la termenul ambiguu „cuvânt-morfem" [6, p. 188-189], menit s-o camufleze, dar nu reușește s-o facă: un element (în afara cuvintelor monomorfemice în care amândouă fenomenele coincid) este ori cuvânt, ori morfem. Și dacă rom. *un* și *o* sunt morfeme, nu cuvinte, dar pot fi separate de restul logoformei, le considerăm, ținând cont de separabilitatea acesteia, recunoscută în lingvistică (ca în cazul germ. *aufstehen*, ung. *elmenni,* engl. *to act* și asem., vezi mai sus) și folosind termenul consacrat „split", ca fiind s p l i t - m o r f e m e (resp. logoformele ce le includ ca s p l i t - l o g o f o r m e). Așa sunt aceste *un, o* din română, ca și articolele antepuse separabile, hotărâte și nehotărâte, vestromanice și sudgermanice.

În română, concluzia noastră e sprijinită de faptul că opoziția categorială se exprimă prin morfeme recunoscute în această calitate (cum sunt *-ul/ -le, -a* și *-i*, *-le),* pe care e cu totul alogic, chiar la prima vedere, să le consideri cuvinte, deci părți de vorbire aparte, și alte elemente care la prima vedere par a avea această calitate. Dat fiind statutul tuturora ca membre ale uneia și aceleiași opoziții, și unele și altele sunt morfeme, unele evidente în această calitate, iar altele split-morfeme, ceea ce nu constituie o deosebire radicală între ele. De aceea nu împărțim articolele în „cuvinte-morfeme", care ar fi părți de vorbire și „morfeme propriu-zise", segmente ale cuvintelor care singure nu sunt cuvinte (cum face C. Dimitriu [6, p. 189]).

[1] Prin argumentele noastre din mai multe lucrări în favoarea acestui punct de vedere sprijinim o părere de mult existentă în romanistică [14, p. 119-120].

[2] De notat că aici hotărăște factorul morfologic, nu cel fonetic. De exemplu, e real dialogul – *Ce lună e acum? – Mai,* dar nu e real ceva ca **Acela mi-a plăcut mai,* ci trebuie *Acela mi-a plăcut mai mult.*

BDD-A19932 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

În ceea ce priveşte limba în genere, întrucât cuvântul din oricare clasă flexionară constă din temă şi exponent categorial, elementul de nesinestătător (incapabil să constituie un enunț), care singur este doar un exponent categorial, nu poate fi cuvânt aparte, deci nu poate face parte dintr-o clasă de cuvinte („parte de vorbire”), ci este doar o parte a altui cuvânt (fie alipit de restul acestuia, fie distant). Mai pe scurt, un cuvânt aparte nu poate să fie doar exponentul categorial al altui cuvânt şi viceversa.

În acest fel, recurgând la noțiunea de split-morfem, am încercat să rezolvăm antinomia dintre clasarea articolului la cuvinte (resp. la o „parte de vorbire”) şi recunoaşterea lui ca exponent categorial al altor cuvinte[1].

Referințe bibliografice

1. М. А. Габинский. *Очерки по основаниям грамматики*. Кишинев, Штиинца, 1972.

2. М. А. Габинский. *Балканский инфинитив – очередной этап дискуссии. Антикритический обзор.* Chişinău, Tipografia Centrală, 2008.

3. М. А. Габинский. *Грамматическое варьирование в молдавском языке.* Кишинев, Штиинца, 1980.

4. M. Gabinschi. *Contribuții la definirea general lingvistică a articolului ca exponent categorial.* În: Omagiu profesorului şi omului de ştiință Vladimir Zagaevschi. Chişinău, CEP USM, 2003.

5. А. Мартине. *Основы общей лингвистики*. Пер. с франц. În: Новое в лингвистике, III. Москва, Изд. иностр. литературы, 1963.

6. C. Dimitriu, *Doit-on exclure l'article des parties du discourse?* În: Omul şi limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu. Analele ştiințifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iaşi (serie nouă). Secțiunea III. E. Tomul XXXVII-XXXVIII. Lingvistică, 1991-1992. Iaşi, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”.

7. *Gramatica limbii române*, I. Bucureşti, Ed. Acad RPR, 1963.

8. M. Gabinschi. *Logoforma ca dat nemijlocit şi cuvântul ca abstracție.* În: Filologia modernă: realizări şi perspective în context european. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică şi literară. Chişinău, Professional Service, 2012.

[1] Se înțelege că, respectând normele ortografice în vigoare, nu propunem ca articolele antepuse distante să se scrie împreună cu purtătorii lor (fiind scrise aparte doar când sunt separate prin altceva, ca, de ex., *o nouă casă*), deşi precedente pentru aceasta există. Cf. logoforme întregi ca rus. *никакой,* segmentate de prepoziții, ca în *ни из какого, ни по какому, ни про какой, ни с каким, ни о каком.* Ortografia deci, bazându-se şi pe comoditatea practică, nu întotdeauna reflectă împărțirea în plan teoretic a textului în logoforme. De aceea nu punem principiul ortografic (spre deosebire de op. cit. a lui C. Dimitriu [6, p. 190]) la baza identificării articolului şi a altor unități morfologice.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)

9. I. Z. Coja. *Câteva ipoteze cu privire la articol.* În: Sistemele limbii. Bucureşti, Ed. Acad. RSR, 1970.

10. L. Vasiliu. *Desinența **-a** în limba română.* În: Limba română. (Bucureşti), XXXII (1983), 5.

11. M. Gabinschi. *Ce este **lui** din (**a**) **lui Ion.*** 1. *Unele consideraţii privind noţiunea de articol.* În: Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1977, 1.

12. Ал. Зеленецкий. *Сравнительная типология основных европейских языков*. Москва, Высшая школа, 2004.

13. О. К. Васильева-Шведе, Г. В. Степанов. *Теоретическая грамматика испанского языка. Морфология и синтаксис частей речи.* Москва, Высшая школа, 1990.

14. В. В. Г. Гак. *К вопросу о местоименной репризе в романских языках // Исследования в области латинского и романского языкознания.* Кишинев, Штиинца, 1961.

BDD-A19932 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:32 UTC)